

Hesternae die, em.mus D. card. Bacci asseruit nos in his, quae ad fidem pertinent et cum fide connexa sunt, omnino consentire; dissensiones autem, quae ex disceptationibus nostris, per duos fere menses productis, emeruerunt, respicere tantum rationem seu modum quo veritates, a nobis sine controversia receptae, exhiberi possint hominibus nostrae aetatis, etiam non catholicis, scl. christianis a nobis disiunctis et ceteris, ut ad fidem nostram alliciantur et ad conversionem, quantum fieri possit, disponantur. Id sane magno cum gaudio audivimus.

Quae cum ita sint, facile viam inhaeremus plenae consensionis si, agendo de argumentis — sicut in praesenti — quae veritates dogmaticas necessario comprehendunt duo schemata parallela ...¹ conficerentur, nempe *dogmaticum* unum, *pastorale* alterum. Schema stricte theologicum natura sua esset breve et accuratum, atque doctrinam certam respectu quoque errorum recentiorum confirmaret; schema vero pastorale eandem doctrinam catholicam *latius* ² exponeret, captui hominum et societatis temporum nostrorum ita accommodatam, ut lumen Christi omnes admirarentur et, Deo adiuvante, libenter sequantur.

Ita haberetur, ut opinor, Ecclesia sub duplici aspectu, quos em.mus D. card. Suenens heri appellavit *Ecclesiam ad intra* et *Ecclesiam ad extra*.

In hac *humili* ³ sententia mecum consociantur plures Patres conciliares, qui sibi persuasum habent, mensibus interpositis inter primam et secundam sessionem oportere ut parentur a selectis commissionibus schemata (secundum sensum supra explicatum), quae, post paucas emendationes, ab omnibus Patribus unanimiter, sancta cum laetitia, probari possint. Dixi!

In textu scripto tradito: ¹ (vel duae eiusdem schematis partes distinctae).
² fuse. ³ deest.

2

EM.MUS P. D. IOANNES B. CARD. MONTINI
Archiepiscopus Mediolanensis

Venerabiles Patres,

...¹ Officii mei esse censeo vos rogare ut peculiari diligentia consideretis ea, quae em.mus card. Suenens heri tam perspicue exposuit de fine huic universali Synodo proposito et de ordine logico et congruenti argumentorum in ea tractandorum.

...² Nam iis plane assentior, qui in his congregationibus generalibus affirmaverunt quaestionem *de Ecclesia* esse argumentum primum huius Concilii Oecumenici, tum ob maximum eius momentum, tum propterea quod magnam partem argumentorum, quae ad tractatus Concilii appa-
rata sunt, secum coniungere et componere potest.

Quid est Ecclesia? Quid agit Ecclesia? Hi sunt veluti duo cardines circa quos disponi debent omnes quaestiones huius Concilii. Mysterium Ecclesiae et munus Ecclesiae praestitutum ab eaque exsequendum: en argumentum, circa quod Concilium vertere debet!...³

Omnes enim expetunt ut Ecclesia, in hoc Concilio, perspicue et scienter profiteatur suam ipsius naturam, munus aeternum sibi concredidum, actionem his temporibus sibi propriam.

Animo igitur sincero et grato dicam, hoc in schemate multa contineri quae probanda sint, res scilicet interdum haud faciles, tamen egregie enuntiatas, plures etiam novas et opportunas.

Tacere autem nequeo id non sufficere; quam ob rem optandum est ut argumentum magis enucleetur et perficiatur, atque adeo schema finibus Concilii propositis plane respondeat.

En quae quoad schema ipsum petenda mihi videntur:

1. Cum animi gaudio audivi in hoc Concilio glorificari S. Ioseph, Ecclesiae Patronum; cum gaudio etiam maiore accipio fore ut Beata Maria Virgo ut Mater Sanctae Ecclesiae a Concilio honoretur; summo tamen gaudio afficiar, atque mecum, ut opinor, omnes Patres, si amplissimus hic coetus pie, solemniter et consulto celebraverit Dominum nostrum Iesum Christum.

Ecclesia enim est continuatio Iesu Christi, a quo vita eius manat, et qui est finis in quem vita eius tendit. Imago, mens, spiritus Christi hoc schemate, ut mihi videtur, aptius exprimi debent. Eodem schemate primariae elementa iuris ecclesiastici exhibentur; non tamen veritates satis exponuntur, quae apertius referuntur ad «mysterium Ecclesiae», ad eius vitam mysticam et moralem, quibus efficitur Ecclesiae vita quae vere proprieque dicitur.

Deinde maiore cum vi doctrina proferenda est, quae agit de relationibus quae inter Ecclesiam et Christum habentur. Dicitur debet omnibusque magis innotescere Ecclesiam prorsus scire se nihil posse ex se, sed omnia accipere a Iesu Christo, et operari eo quod Iesus Christus in eadem sit praesens et agens: Ecclesia non est solum societas seu communitas a Christo Domino condita, sed est instrumentum in quo ipse arcane praesens est ut salutem humani generis procuret doctrina, sanctificatione sacramentali, cura pastorali, quae alatur spiritu eius, qui est Pastor Bonus animarum.

2. Secundum optatum meum pertinet ad doctrinam de episcopatu et ad modum, quo ea proponatur.

Omnes norunt quantopere haec doctrina expetita sit ab omnibus fere Patribus, qui Concilio Vaticano I intererant, quasi complementum necessarium doctrinae de primatu Romani Pontificis; omnes etiam scimus, quantopere expositionem perspicuam omnibusque rebus absolutam hac de quaestione exoptent, ac merito quidem, Patres huius Concilii.

Duo capita, quae nobis hac de re proponuntur, nonnullas res probandas et apte expressas continent; tamen non explent desiderium, praesertim eo quod eorum compositio non videtur perfecte logica, et secundi capitis forma potius iuridica quam theologica.

Eo enim contendere debemus, etsi laboriosum est, ut cognoscamus et exponamus mentem et voluntatem Iesu Christi quod attinet ad episcopos eorumque munus in Ecclesia. Itaque recto ordine habita et cohaerens expositio doctrinae de episcopatu apte sequi debet methodum, quam servavit Concilium Vaticanum I in constitutione cui appellatio *Pastor aeternus*, et in qua doctrina de primatu Romani Pontificis explanatur. Haec autem sunt capita: 1) De institutione collegii apostolorum ac de muneribus his concreditus; 2) De successione corporis episcopalis in locum collegii apostolici; 3) De muneribus et facultatibus singulorum episcoporum, deque sacramentali fundamento muneris episcopalis. Huiusmodi exponendi ratio non solum rebus a Iesu Domino gestis aptius respondet, sed etiam facilius est, certior, et ut ita dicam, magis oecumenica. Eadem propterea efficiet ut relationes inter primatum Romani Pontificis et episcopatum apertius ostendantur. Nam magis congruit cum voluntate Christi Domini quae e Sacra Scriptura et Traditione Ecclesiae elucet.

Episcopus praeterea non solum respectu eius iuridico habito consideretur, sed nemini displiceat si respectus etiam supernaturalis exhibeatur, veluti quatenus ipse est « imago Patris », « imago Christi », ut Ecclesiae Patres eum praeclaris verbis appellaverunt.

3. Aliud optatum spectat ad capp. IX et X.

Cap. X duae rationes res considerandi omnino diversae continentur, quarum prior pertinet ad officium Evangelium ubique annuntiandi, quod est proprium Ecclesiae, et ad eos, qui in hoc munere versantur; altera vero pertinet ad ius divinum omnibus hominibus Evangelium annuntiandi, quo fruitur Ecclesia.

Prior ratio mihi videtur aptius referenda esse ad munus Magisterii Ecclesiae et ad eius organa, estque igitur inserenda capiti de hac re.

Alteram vero rationem coniungitur cum cap. IX, ex eaque quaestio magni

momenti et his temporibus valde conveniens oritur: quomodo scilicet passim comprehendi et accipi possit Ecclesiae ius Evangelium praedicandi hominibus nostrae aetatis, quorum maior, proh dolor!, pars originem divinam Ecclesiae eiusque iura non agnoscit. Etenim ius *naturale* et primum a nobis aperte hac oblata occasione affirmari debet, cum sit etiam ius *divinum*, videlicet hominum ius accedendi ad veritatem, praesertim ad veritates quae quasi fundamentum vitae efficiunt, et e quarum genere sunt veritates religiosas: ius dico quod vi impediti nequit sine iniustitia.

Hoc modo auxilium ferri potest etiam fratribus qui propter fidem doloribus obnoxii sunt, nam erit nuntium quod omnes homines bonae voluntatis comprehendent...⁴

Liceat igitur mihi votum probare a multis Patribus prolatum, ut scilicet hoc schema a commissionibus competentibus et a secretariatu ad unionem christianorum fovendam, una simul congregatis, recognoscatur et ut hae commissiones et secretariatus rogentur ne ulli parcant labori, ut quaevis sibi comparent auxilia — quorum multa erunt in promptu — ut schema de Ecclesia exoptatam perfectionem consequatur ac doctrinam praebeat apte et congruenter dispositam.

Praesertim eadem commissiones et secretariatus inter se consulant ut veritas catholica tali modo proponatur, ut eam etiam fratres ab unitate Ecclesiae seiuncti facilius intelligant. Dixi.

In textu scripto tradito: ¹ 1) De ipso Concilio. ² 2) De schemate. ³ In praesenti inquirimus, atque oportet nosmetipsi magis in dies rem comperiamus, ut omnibus fidelibus et universis hominibus explanare possimus, quid sit Ecclesia ex voluntate Dei et Iesu Christi, et quae esse debeat eius actio salvifica his temporibus nostris. Quam ob rem omnibus viribus annitendum est nobis ut exponamus hominibus quid sit Ecclesia, quid agat, quod sit nuntium ab ea hominibus nostrae aetatis proferendum ad eorum procurandam salutem et ad quaestiones, quibus premuntur, recte solvendas. Haec omnia enuntiare debemus verbis, quae simul veritati inhaereant et captui mentisque habitui hominum nostrorum temporum sint accommodata: haec enuntiare debemus et fidelibus nostris, iisque imprimis, et ceteris omnibus, in quibus praesertim fratres ab unitate Ecclesiae seiuncti habentur. ⁴ 4. Assentior Patribus qui difficultatem se experiri dixerunt circa opportunitatem reddendi Corpus Christi Mysticum verbis Ecclesiae « Romanae »; circa originem iurisdictionis episcopalis ab unico fonte, qui sit Romanus Pontifex (quamvis cum hoc unico fonte debeat esse coniuncta); circa non sufficientem definitionem relationis, quae inter collegium episcopale et Caput eiusdem collegii intercedit. Hae enim quaestiones mihi videntur novo studio esse expendenda. - 5. Hoc etiam sciscitandum est, qui valor huic constitutioni tribuatur: videlicet utrum omnes res quae in ea continentur, proponantur ad solemnem definitionem dogmaticam, an solum partes, et quae partes. - 6.